

Mariusz Oleżatek

Cenzura korespondencji skazanego pozbawionego wolności z obrońcą

Jednym z podstawowych praw oskarżonego w postępowaniu karnym, a następnie skazanego w toku wykonywania kary w postępowaniu wykonawczym, jest prawo do obrony. W orzecznictwie i piśmiennictwie rozróżnia się tzw. obronę formalną (korzystanie z pomocy obrońcy) oraz obronę materialną (odpieranie zarzutów lub podejmowanie albo zaniechanie czynności dokonywanych samodzielnie lub poprzez swojego obrońcę)¹. Ta pierwsza wynika *inter alia* z konstytucyjnego prawa, które zostało stypizowane w przepisie art. 42 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.², a także szczególnie z art. 6 ust. 1 lit. c Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³ oraz art. 14 ust. 3 lit. b oraz d Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁴.

- 1 Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2015 r., IV KK 29/15, „Prokuratura i Prawo” – dodatek „Orzecznictwo” 2015, Nr 9, poz. 11; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2003 r., IV KK 379/02, LEX Nr 75448; *Komentarz do art. 6 k.p.k.*, [w:] T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–467*, Warszawa 2014, s. 67–70; M. Kurowski, *Komentarz do art. 6*, [w:] D. Świecki, B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, Warszawa 2015, s. 54–58; D. Gruszecka, *Komentarz do art. 6 k.p.k.*, [w:] J. Skorupka i in. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 32–34.
- 2 Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm. (Konstytucja RP weszła w życie w dniu 17 października 1997 r.).
- 3 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami Nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem Nr 2; weszła w życie w dniu 8 września 1953 r. (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.; Konwencja weszła w życie w stosunku do Polski w dniu 19 stycznia 1993 r.).
- 4 Otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., przyjęty rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 ze zm.; Pakt ten wszedł w życie w dniu 18 czerwca 1976 r.).

Oskarżonemu przysługuje prawo do korzystania z pomocy trzech obrońców, o czym należy go pouczyć (art. 6 w zw. z art. 77 k.p.k.⁵). Podobne uprawnienie – na podstawie odesłania zawartego w przepisie art. 71 § 3 k.p.k. – posiada podejrzany na etapie postępowania przygotowawczego, jak również skazany w postępowaniu wykonawczym (art. 6 k.p.k. w zw. z art. 77 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.⁶). W celu ustanowienia obrońcy w ostatnim przypadku należy udzielić konkretnemu adwokatowi lub radcy prawnemu upoważnienia do obrony w tym właśnie postępowaniu. Sąd Apelacyjny w Lublinie trafnie zwrócił uwagę w postanowieniu z dnia 31 grudnia 2007 r., że należy wyraźnie wskazać, czy jest to upoważnienie do określonego tylko zachowania (jak np. postępowania o udzielenie odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności), czy też do działania w całym postępowaniu wykonawczym. Nawet w sytuacji posiadania obrońcy na wcześniejszych stadiach procesu przez skazanego niezbędne jest jego ponowne ustanowienie⁷. Zwrócić należy również uwagę na zasadny pogląd Tomasza Grzegorzcyka, zgodnie z którym nie trzeba udzielać nowego upoważnienia do obrony w sytuacji wydania rozstrzygnięcia w postępowaniu incydentalnym w procesie karnym, które następnie są wykonywane na podstawie reguł Kodeksu karnego wykonawczego, dotyczących przykładowo tymczasowego aresztowania czy zabezpieczenia kar majątkowych⁸. W piśmiennictwie wyrażono także pogląd, z którym należy się zgodzić, że upoważnienie do działania w całym postępowaniu wykonawczym należy złożyć w sądzie pierwszej instancji, który to następnie powinien powiadomić o tym fakcie wszystkie pozostałe organy, do których kierowane jest orzeczenie do wykonania (w tym zakład karny, w którym skazany odbywa karę pozbawienia wolności)⁹. Upoważnienie ograniczone należy natomiast przedłożyć organowi, przed którym dana czynność ma zostać przeprowadzona¹⁰, jak np. sąd penitencjarny. W literaturze przedmiotu słusznie wskazuje się także, że prawo do obrony ma wówczas na celu zarówno zmianę i zmniejszenie dolegliwości wymierzonej kary, jak i ochronę skazanego przed dowolną działalnością organów administracji więziennej oraz organów egzekucyjnych¹¹.

Stosownie do treści przepisu art. 8 § 1 i § 2 k.k.w. „W postępowaniu wykonawczym skazany może korzystać z pomocy obrońcy ustanowionego w tym postępowaniu. [...] w postępowaniu przed sądem skazany musi mieć obrońcę, jeżeli:

5 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.; ustawa weszła w życie w dniu 1 września 1998 r.).

6 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557 ze zm.; ustawa weszła w życie w dniu 1 września 1998 r.).

7 II AKz w 1068/07, KZS 2008, z. 12, poz. 71.

8 T. Grzegorzcyk, *Obrońca w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Palestra” 1989, Nr 3, s. 53.

9 *Komentarz do art. 8 k.k.w.*, [w:] S. Paweła, *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1999, s. 42.

10 Por. Z. Hołda, *Komentarz do art. 8 k.k.w.*, [w:] Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2007, s. 90.

11 J. Deszyńska, *Kilka uwag o prawie do obrony formalnej w postępowaniu karnym wykonawczym i jego ograniczeniach*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2009, Nr 64–65, s. 171.

- 1) jest głuchy, niemy lub niewidomy;
- 2) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności;
- 3) nie ukończył 18 lat;
- 5) sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę¹².

Obrońcę ustanawia skazany (oskarżony albo podejrzany), jednakże w sytuacji gdy jest on pozbawiony wolności, może tego dokonać inna osoba (nie musi to być wcale osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 k.k.). O takim fakcie należy niezwłocznie powiadomić skazanego (oskarżonego albo podejrzanego) (art. 83 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.). Upoważnienia do obrony – stosownie do § 2 ww. przepisu – udziela się na piśmie albo ustnie do protokołu organu prowadzącego dane postępowanie. Należy również pamiętać, że obrońca może podejmować tylko czynności procesowe na korzyść skazanego (oskarżonego albo podejrzanego) (art. 86 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.)¹³.

Wykonywanie funkcji obrończych związane jest z porozumiewaniem się ze skazanym w formie bezpośredniego kontaktu (rozmowy podczas widzeń bez obecności innych osób), a także korespondencji i rozmów telefonicznych. Podkreślenia wymaga fakt, że zakaz kontroli rozmów skazanego pozbawionego wolności z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawną podczas widzeń oraz rozmów telefonicznych (art. 8 § 3 k.k.w.), jak również zakaz dokonywania cenzury, nadzoru i zatrzymania korespondencji takiego skazanego z ww. osobami (art. 8a § 2 k.k.w.), nie są wyłączone w stosunku do skazanych zakwalifikowanych do tzw. kategorii „niebezpiecznych”¹⁴, a także skazanych, którzy objęci są szczególną ochroną¹⁵.

Stosownie do treści przepisu art. 242 § 1 i § 3 k.k.w. pojęcie skazanego pozbawionego wolności (art. 8 a § 1 k.k.w.) obejmuje nie tylko skazanego odbywającego nie tylko „zwykłą” karę pozbawienia wolności, ale także karę zastępczą w zamian za nieuiszczoną grzywnę lub karę ograniczenia wolności, jak również tymczasowo aresztowanego. Korespondencja – jak wskazuje się literaturze – jest kontaktowaniem się w sposób bezpośredni z indywidualnie wskazanymi osobami¹⁶. Tajemnica korespondencji to zasada konstytucyjna, która została stypizowana w przepisie art. 49 Konstytucji RP. Nie stanowi ochrony bezwzględnej, ponieważ ograniczenia w tym względzie może przewidywać ustawa, jednakże by tak się stało, musi je szczegółowo określać.

12 Uchylony punkt 4 przepisu art. 8 § 2 k.k.w. do dnia 31 grudnia 2011 r. przewidywał również obligatoryjny obowiązek działania obrońcy w sytuacji, gdy skazany „nie władał językiem polskim”. Szerzej na ten temat – zob. M. Ołężatek, *Nierówność stron i naruszenie zasady prawa do obrony w postępowaniu karnym – postulaty de lege lata i de lege ferenda*, „Palestra” 2014, Nr 11–12, s. 79–81.

13 Zgodnie z przepisem art. 8a § 2a k.k.w. stosuje się tutaj odpowiednio art. 78 k.p.k.

14 Zob. art. 88 § 3 k.k.k., art. 88a k.k.w. i art. 88b k.k.w.

15 Zob. art. 88d k.k.w.; por. *Komentarz do art. 8 k.k.w.*, [w:] S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 80.

16 L. Garlicki, *Komentarz do art. 8 EKPCz*, [w:] L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18. Tom I*, Warszawa 2010, s. 542.

Korespondencja skazanego, który odbywa karę w zakładzie karnym typu zamkniętego, podlega cenzurze administracji zakładu karnego, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 90 pkt 8 k.k.w.), w zakładzie karnym typu półotwartego – może podlegać cenzurze (art. 91 pkt 10 k.k.w.), a w zakładzie karnym typu otwartego nie jest podporządkowana takim rygorom (art. 92 pkt 13 k.k.w.). Przez sformułowanie „cenzura korespondencji” rozumieć należy zapoznanie się z treścią pisma, a następnie usunięcie części jego tekstu lub sprawienie, że jest on nieczytelny. Korespondencja skazanego nie podlega jednak nadzorowaniu, które oznacza otwarcie listu i sprawdzenie jego zawartości (art. 242 § 6 k.k.w.). Wyjątek od powyższych przepisów wskazuje art. 105 § 4 k.k.w. W sytuacji, gdy wymagają tego względy bezpieczeństwa zakładu lub porządku publicznego, dyrektor zakładu karnego może zatrzymać korespondencję w zakładach karnych typu zamkniętego i półotwartego, a w tych ostatnich dokonać także cenzurowania korespondencji oraz kontrolowania rozmów w trakcie widzeń i rozmów telefonicznych¹⁷. Nie dotyczy to jednak sytuacji przewidzianych w art. 8 § 3 k.k.w. i w art. 8a § 2 i 3 k.k.w. – a więc wyłączenia możliwości porozumiewania się *inter alia* skazanego ze swoim obrońcą czy też dokonywania cenzury, nadzoru i zatrzymania korespondencji pomiędzy wskazanymi podmiotami.

Należy także odnotować, że zgodnie z przepisem art. 73 § 3 i 4 k.p.k. (w zw. z art. 8a § 2 zdanie drugie k.k.w.) prokurator może zastrzec kontrolę korespondencji podejrzanego z obrońcą. Dokonać tego wolno mu tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach, gdy wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego i na okres nie dłuższy niż 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania podejrzanego. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, przesłankę „dobra postępowania przygotowawczego” należy wyprowadzać z celów określonych w art. 297 § 1 k.p.k. Nie można zaaprobować bowiem sytuacji, aby podejrzanym przekazywał (bądź otrzymywał) informacje na zewnątrz, mogące służyć przykładowo nakłanianiu innych osób do niszczenia dowodów czy też zmiany zeznań świadków lub też wyjaśnień innych podejrzanych w danej sprawie. Chodzi tutaj więc o zapobieżenie utrudniania prawidłowego toku postępowania przygotowawczego – ale tylko na początku po izolowaniu podejrzanego¹⁸. Do okresu tego – uwzględniając treść art. 265 k.p.k. – zaliczyć należy okres zatrzymania podejrzanego. Oznacza to, że nie wolno dokonywać kontroli korespondencji tymczasowo aresztowanego z obrońcą po upływie 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym, a w postępowaniu jurysdykcyjnym – w żadnym wypadku nie jest to dozwolone.

W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka utrwalaony jest też zasadny pogląd, że władze więzienne mają możliwość utworzenia listu od prawnika do więźnia tylko w sytuacji uzasadnionego podejrzenia, iż znajduje się w nim nielegalny dodatek, którego nie można wykryć ogólnie stosowanymi metodami. List taki mogą jedynie stworzyć, ale nie mają prawa go czytać, ponieważ ogra-

17 Por. *Komentarz do art. 8a k.k.w.*, [w:] S. Lelental, *Kodeks...*, s. 89.

18 *Komentarz do art. 73 k.p.k.*, [w:] T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, s. 326–327.

niczenia poufności w kontaktach skazanego z adwokatem – jak wskazał Trybunał – dopuszczalne są tylko w wyjątkowych przypadkach, np. mających związek z działalnością terrorystyczną¹⁹.

W wyroku z dnia 28 października 2014 roku w sprawie Ślusarczyk przeciwko Polsce Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że Trybunał już wielokrotnie we wcześniejszych sprawach wskazywał, iż jeżeli państwo polskie w dalszym ciągu korespondencję osób pozbawionych wolności oznaczać będzie pieczęcią „ocenzurowano”, to każdorazowo organ ten będzie musiał przyjąć założenie, że listy te zostały otworzone i zapoznano się z ich treścią. W przypadku korespondencji z instytucjami dotyczącymi ochrony praw człowieka oznaczać to będzie ingerencję w prawa skarżącego wynikające z art. 8 EKPCz, a mianowicie poszanowanie jego korespondencji²⁰.

Nie należy również zapominać, że tymczasowo aresztowany ma prawo – bezwzględnie po dokonaniu osadzenia go w areszcie śledczym – zawiadomić o miejscu swojego pobytu osobę przez siebie wskazaną, a także swojego obrońcę (art. 211 § 2 zdanie pierwsze k.k.w.). Zgodnie z art. 215 § 1 k.k.w. ma on m.in. również uprawnienie do porozumiewania się²¹ z obrońcą podczas nieobecności innych osób, a także korespondencyjnie. W sytuacji jednak – jak wskazuje dalej przepis – gdy organ, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany, zastrzeże podczas widzenia swoją obecność (lub osoby upoważnionej) – to odbywa się ono w sposób wskazany przez ten podmiot. W literaturze trafnie dostrzeżono, że art. 215 k.k.w. wskazuje jedynie ogólne zasady, a w stosunku do niego przepis art. 73 k.p.k. jest *lex specialis*²².

19 Wyrok ETPCz z dnia 25 marca 1992 r. w sprawie 13590/88 *Campbell v. Wielka Brytania*; wyrok ETPCz z dnia 22 maja 2008 r. w sprawie 15197/02 *Petrov v. Bułgaria*; wyrok ETPCz z dnia 5 lipca 2001 r. w sprawie 38321/97 *Erdem v. Niemcy*, [za:] L. Garlicki, *Komentarz do art. 8 EKPCz*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja...*, s. 548.

20 Skarga Nr 23463/04, LEX Nr 1526591; zob. także art. 8a § 3 k.k.w.; Instrukcję Nr 1/2012 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 stycznia 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z korespondencją kierowaną przez osadzonych do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu i innych organów międzynarodowej ochrony praw człowieka; <http://www.bip.sw.gov.pl/SiteCollectionDocuments/CZSW/Instrukcja%20Nr%201-2012%20DG%20SW%20z%20dn.%2018.01.2012%20w%20spr.%20sposobu%20post%20C4%99powania%20z%20korespondencj%C4%85.pdf> (dostęp: 7.04.2016).

21 W piśmiennictwie trafnie dostrzeżono, że wskazane w art. 215 § 1 k.k.w. prawo osoby tymczasowo aresztowanej do porozumiewania się z obrońcą może być realizowane w formie kontaktu bezpośredniego i pośredniego. *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 836; P. Gensikowski, *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] J. Lachowski, P. Gensikowski, L. Osiński, J. Potulski, I. Zgoliński (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 819; M. Mazur, *Czy tymczasowo aresztowanemu przysługuje prawo do rozmów telefonicznych z obrońcą?*, „Palestra” 2013, Nr 7–8, s. 151–152.

22 *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, s. 836; por. *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1053–1055; D. Tarnowska, *Prawo tymczasowo aresztowanego oskarżonego do komunikowania się ze swo-*

W wyroku z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie *Modarca przeciwko Mołdawii*, Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że do uznania, iż skuteczność obrony adwokata została ograniczona, wystarczy uzasadnione przekonanie o podsłuchiwaniu rozmowy pomiędzy adwokatem i aresztowanym. Właściwe reprezentowanie przez adwokata interesów klienta wymaga zachowania pomiędzy nimi ochrony poufności wymiany informacji zarówno w czasie widzeń, jak również w areszcie śledczym, co stanowi ważną gwarancję prawa do obrony. Podczas widzenia musi być możliwa wymiana dokumentów, a ze względu na szklaną ścianę rozdzielającą rozmówców w danej sprawie było to wykluczone. Według Trybunału wpłynęło to negatywnie na możliwość korzystania przez oskarżonego z przysługującego mu prawa do obrony²³.

W celu otrzymania widzenia z tymczasowo aresztowanym obrońca musi uzyskać od organu, do którego dyspozycji pozostaje jego klient, zezwolenie na widzenie. W piśmiennictwie utrwalony jest również zasadny pogląd, że jest to tylko zwykła formalność, która ma na celu zachowanie porządku w miejscu, gdzie przebywa tymczasowo aresztowany. Gospodarz postępowania przygotowawczego – prokurator, a po wniesieniu aktu oskarżenia – sąd (sędzia, asesor sądowy lub przewodniczący wydziału) – nie mogą odmówić i nie wyrazić zgody na widzenie²⁴. Podstawą prawną konieczności uzyskania takiej zgody przez obrońcę jest w postępowaniu przygotowawczym przepis art. 73 § 2 k.p.k., natomiast po wniesieniu aktu oskarżenia – § 313 ust. 1 (i ust. 2 w stosunku do cudzoziem-

im obrońcą, „Prokuratura i Prawo” 2003, Nr 12, s. 148. Odnośnie do wzajemnego stosunku art. 215 § 1 k.k.w. i art. 8a k.k.w. – zob. P. Gensikowski, *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, s. 818.

23 Skarga Nr 14437/05. M.A. Nowicki, *Prawo do obrony nie musi być jego karykaturą*, Rzeczpospolita z dnia 26–27.05.2007 r., s. C 7, [za:] *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] S. Lelental, *Kodeks...*, s. 716. Na marginesie warto również wskazać wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 3 grudnia 2014 r., I ACa 696/14, LEX Nr 1621087, zgodnie z którym „Na potrzeby wykładni pojęcia tajemnicy korespondencji w zakresie art. 23 k.c. w zw. z art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. przepisy k.k.w. stanowią ilustrację nie tylko dokonywania cenzury, a więc zapoznania się określonego organu z treścią pisma, ale także stanowią wyznacznik dla określenia bezprawności wszelkich naruszeń korespondencji chronionej, wyłączonej przez przepisy szczególnie spod możliwość ingerencji oraz zapoznania się z nią przez organy wymiaru sprawiedliwości. W świetle art. 49 Konstytucji, art. 8 EKPCz oraz funkcji i znaczenia art. 23 k.c. należy podkreślić, że dla naruszenia prawa podmiotowego osadzonego – jego dobra osobistego w postaci tajemnicy korespondencji – nie jest konieczne, aby dowieść, że konkretny funkcjonariusz publiczny ściśle określonej jednostki wymiaru sprawiedliwości faktycznie zapoznał się z treścią jego korespondencji chronionej. Wymaganie tak wysokiego progu dowodowego spowodowałoby, że w większości spraw o podobnym charakterze niemożliwym byłoby zrealizowanie funkcji gwarancyjnej, ochronnej możliwości dochodzenia roszczeń z naruszenia tajemnicy korespondencji, co stałoby w sprzeczności z istotą prawa podstawowego (fundamentalnego w nomenklaturze prawa europejskiego) i prawa człowieka, jakim jest prawo do ochrony tajemnicy korespondencji”.

24 *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, s. 836; *Komentarz do art. 215 k.k.w.*, [w:] S. Lelental, *Kodeks...*, s. 715; D. Tarnowska, *Prawo...*, s. 143.

ców) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych²⁵.

Należy również wskazać, że jednym z zakazów dowodowych niezupełnych bezwzględnych – wynikającym z art. 178 pkt 1 k.p.k. – jest brak możliwości przesłuchania w charakterze świadka obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego²⁶ (który udziela pomocy zatrzymanemu na podstawie art. 245 § 1 k.p.k.) co do faktów, o których dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę²⁷. Jest to tzw. tajemnica obrończa. Oznacza to przykładowo, że obrońcą jest również działający w postępowaniu dyscyplinarnym prokurator (art. 156 § 1 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 roku – Prawo o prokuraturze²⁸) czy też sędzia (art. 113 ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku – Prawo o ustroju sądów powszechnych²⁹), jak również występujący w takim postępowaniu nauczyciel akademicki bądź student uczelni (art. 146 ust. 1 i art. 218 ust. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym³⁰).

Na koniec niniejszych rozważań należy jeszcze wspomnieć o – zachowującym w pełni swoją moc – postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 26 października

25 Dz.U. z 2015 r., poz. 2316 ze zm. (rozporządzenie weszło w życie w dniu 1 stycznia 2016 r.).

26 Możliwość bycia obrońcą przez radców prawnych obowiązuje od dnia 1 lipca 2015 r., tzn. wejścia (co do zasady) w życie ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247).

27 Na temat przepisu art. 178 k.p.k. – zob. przykładowo: postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 maja 2000 r., II AKz 96/00, KZS 2000, Nr 5, poz. 41; *Komentarz do art. 178 k.p.k.*, [w:] T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, s. 611–616; M. Kurowski, *Komentarz do art. 178 k.p.k.*, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks...*, s. 617–620; D. Gruszecka, *Komentarz do art. 178 k.p.k.*, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks...*, s. 412–414; A. Bojańczyk, *Czy zakaz przesłuchania w charakterze świadka obrońcy co do faktów, o których się dowiedział, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę, obejmuje także obrońcę zagranicznego?*, „Palestra” 2013, Nr 5–6, s. 237–241; J. Zagrodnik, *Metodyka pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych i karnych skarbowych*, Warszawa 2016, s. 20. Tajemnicę zawodową (adwokata/radca prawnego) o charakterze nieobrończym reguluje przepis art. 180 § 2 k.p.k.; zob. także: postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 lutego 2016 r., II AKz 64/16, LEX Nr 2023126; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 5 sierpnia 2015 r., II AKz 443/15, LEX Nr 1809515; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 6 maja 2015 r., II AKz 225/15, OSAŁ 2015, Nr 1, poz. 8; *Komentarz do art. 180 k.p.k.*, [w:] T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, s. 620–628; M. Kurowski, *Komentarz do art. 180 k.p.k.*, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks...*, s. 624–627; D. Gruszecka, *Komentarz do art. 180 k.p.k.*, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks...*, s. 417–424; J. Agacka-Indecka, *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów*, „Palestra” 2005, Nr 7–8, s. 121–122; J. Agacka-Indecka, *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów (II)*, „Palestra” 2005, Nr 9–10, s. 66–69; P. Kardas, *Ochrona tajemnicy obrończej. Kilka uwag o dopuszczalności kontroli i utrwalania treści rozmów oraz przekazów informacji realizowanych przy użyciu środków technicznych pomiędzy obrońcą a mandatem*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, Nr 4, s. 5–35; R. Olszewski, *Kumulacja procesowych ról uczestników polskiego postępowania karnego*, Łódź 2013, s. 163–167.

28 Dz.U. z 2016 r., poz. 177 (ustawa weszła w życie w dniu 4 marca 2016 r.).

29 Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 133 ze zm. (ustawa weszła w życie w dniu 1 października 2001 r.).

30 Tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 572 ze zm. (ustawa weszła w życie w dniu 1 września 2005 r.).

2011 roku, zgodnie z którym aplikant adwokacki, zastępując adwokata na podstawie udzielonego upoważnienia – stosownie do treści art. 77 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o adwokaturze³¹ – jest osobą uprawnioną do obrony według przepisów o ustroju adwokatury (art. 82 k.p.k.)³². Oznacza to *per exemplum*, że w sytuacji, gdy aplikant adwokacki podczas dokonywania u niego przeszukiwania oświadczy, iż wydane lub znalezione dokumenty – w tym również korespondencja z osobą pozbawioną wolności – związane są z wykonywaniem przez niego funkcji obrońcy (działa on w sprawie jako obrońca z substytucji adwokata), organ dokonujący przeszukania zobligowany jest – na podstawie art. 225 § 3 zdanie pierwsze k.p.k. – do ich pozostawienia bez zapoznawania się z treścią.

Bibliografia

- Agacka-Indecka J., *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów*, „Palestra” 2005, Nr 7–8.
- Agacka-Indecka J., *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów (II)*, „Palestra” 2005, Nr 9–10.
- Bojańczyk A., *Czy zakaz przesłuchania w charakterze świadka obrońcy co do faktów, o których się dowiedział, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę, obejmuje także obrońcę zagranicznego?*, „Palestra” 2013, Nr 5–6.
- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Deszyńska J., *Kilka uwag o prawie do obrony formalnej w postępowaniu karnym wykonawczym i jego ograniczeniach*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2009, Nr 64–65.
- Garlicki L., [w:] Garlicki L., Hofmański P., Wróbel A. (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18. Tom I*, Warszawa 2010.
- Gensikowski P., Komentarz do art. 215 k.k.w. [w:] Lachowski J., Gensikowski P., Osiński L., Potulski J., Zgoliński I. (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Gruszecka D., Komentarz do art. 178 k.p.k. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Skorupka J. i in. (red.), Warszawa 2015.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–467*, Warszawa 2014.
- Grzegorzczak T., *Obrońca w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Palestra” 1989, Nr 3.
- Hołda Z., Komentarz do art. 8 k.k.w., [w:] Hołda Z., Postulski K. (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2007.
- Kardas P., *Ochrona tajemnicy obrończej. Kilka uwag o dopuszczalności kontroli i utrwalania treści rozmów oraz przekazów informacji realizowanych przy użyciu środków technicznych pomiędzy obrońcą a mandatem*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, Nr 4.

31 Tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 615 ze zm. (ustawa weszła w życie w dniu 1 października 1982 r.).

32 I KZP 12/11, OSP 2012, Nr 4, poz. 36, s. 220–225; zob. glosa aprobująca: M. Zbrojewska, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r.*, I KZP 12/11, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2012, Nr 4, poz. 36, s. 230–232; glosa częściowo krytyczna: M. Rusinek, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r.*, I KZP 12/11, LEX/el. 2011, LEX Nr 141871; T. Wróbel, *Aplikant adwokacki – obrońca czy nie-obrońca? Uwagi na marginesie postanowienia SN z 26 października 2011 r.*, I KZP 12/11, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, Nr 4, s. 37–57.

- Kurowski M., *Komentarz do art. 180 k.p.k.*, [w:] Świecki D., Augustyniak B., Eichstaedt K., Kurowski M. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, Warszawa 2015.
- Leental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Mazur M., *Czy tymczasowo aresztowanemu przysługuje prawo do rozmów telefonicznych z obrońcą?*, „Palestra” 2013, Nr 7–8.
- Oleżałek M., *Nierówność stron i naruszenie zasady prawa do obrony w postępowaniu karnym – postulaty de lege lata i de lege ferenda*, „Palestra” 2014, Nr 11–12.
- Olszewski R., *Kumulacja procesowych ról uczestników polskiego postępowania karnego*, Łódź 2013.
- Pawela S., *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1999.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Rusinek M., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r.*, I KZP 12/11, LEX/el. 2011, LEX Nr 141871.
- Tarnowska D., *Prawo tymczasowo aresztowanego oskarżonego do komunikowania się ze swoim obrońcą*, „Prokuratura i Prawo” 2003, Nr 12.
- Wróbel T., *Aplikant adwokacki – obrońca czy nie-obrońca? Uwagi na marginesie postanowienia SN z 26 października 2011 r.*, I KZP 12/11, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, Nr 4.
- Zagrodnik J., *Metodyka pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych i karnych skarbowych*, Warszawa 2016.
- Zbrojewska M., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r.*, I KZP 12/11, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2012, Nr 4, poz. 36.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.; Konstytucja weszła w życie w dniu 17 października 1997 r.).
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami Nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem Nr 2; weszła w życie w dniu 8 września 1953 r. (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.; Konwencja weszła w życie w stosunku do Polski w dniu 19 stycznia 1993 r.).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., przyjęty rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167 ze zm.; Pakt ten wszedł w życie w dniu 18 czerwca 1976 r.).
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 615 ze zm.; ustawa weszła w życie w dniu 1 października 1982 r.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.; ustawa weszła w życie w dniu 1 września 1998 r.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.; ustawa weszła w życie w dniu 1 września 1998 r.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 133 ze zm.; ustawa weszła w życie w dniu 1 października 2001 r.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.; ustawa weszła w życie w dniu 1 września 2005 r.).
- Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247; ustawa weszła w życie – co do zasady – w dniu 1 lipca 2015 r.).
- Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2016 r., poz. 177; ustawa weszła w życie w dniu 4 marca 2016 r.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 2316 ze zm.; rozporządzenie weszło w życie w dniu 1 stycznia 2016 r.).

- Instrukcja Nr 1/2012 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 stycznia 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z korespondencją kierowaną przez osadzonych do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu i innych organów międzynarodowej ochrony praw człowieka; <http://www.bip.sw.gov.pl/SiteCollectionDocuments/CZSW/Instrukcja%20Nr%201-2012%20DG%20SW%20z%20dn.%202018.01.2012%20w%20spr.%20sposobu%20post%C4%99powania%20z%20korespondencj%C4%85.pdf> (dostęp: 7.04.2016).
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 5 sierpnia 2015 r., II AKz 443/15, LEX Nr 1809515.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 lutego 2016 r., II AKz 64/16, LEX Nr 2023126.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 maja 2000 r., II AKz 96/00, KZS 2000, Nr 5, poz. 41.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 31 grudnia 2007 r., II AKzw 1068/07, KZS 2008, z. 12, poz. 71.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 6 maja 2015 r., II AKz 225/15, OSAŁ 2015, Nr 1, poz. 8.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r., I KZP 12/11, OSNKW 2011, Nr 10, I KZP 12/11, OSP 2012, Nr 4, poz. 36.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 3 grudnia 2014 r., I ACa 696/14, LEX Nr 1621087.
- Wyrok ETPCz w sprawie *Warecka K. Ślusarczyk przeciwko Polsce*, skarga Nr 23463/04, LEX Nr 1526591.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2003 r., IV KK 379/02, LEX Nr 75448.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2015 r., IV KK 29/15, „Prokuratura i Prawo” – dodatek „Orzecznictwo” 2015, Nr 9, poz. 11.